

MILLIY IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA
KIBERXAVFSIZLIKNING O'RNI VA MEXANIZMLARI

Abdusalomova Ziynatbegim Otabek qizi

Farg'ona davlat texnika universiteti iqtisodiyot yo'nalishi talabasi

Ibrohimov Ozodbek Axliddin o'g'li

*Farg'ona davlat texnika universiteti kompyuter injiniringi yo'nalishi
talabasi*

Annotatsiya : Raqamli iqtisodiyotning kengayishi milliy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda kiberxavfsizlikning strategik ahamiyatini oshirdi. Tadqiqot davomida milliy va xalqaro statistik ma'lumotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va kiberxavfsizlik bo'yicha hisobotlar tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kiberhujumlar moliyaviy yo'qotishlar, investitsiya jozibadorligining pasayishi va kritik infratuzilmalarning falajlanishiga olib keladi. Shu bilan birga, kiberxavfsizlikka yo'naltirilgan investitsiyalar iqtisodiy samaradorlikni oshiradi va milliy iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Tadqiqot O'zbekiston misolida kiberxavfsizlik infratuzilmasining hozirgi holati va samarali mexanizmlarini ko'rsatadi. Xulosa sifatida, milliy iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda kiberxavfsizlik investitsiyalari va mutaxassislar tayyorlash strategik ustuvor yo'nalish sifatida belgilanishi kerak.

Kalit so'zlar: Kiberxavfsizlik, Milliy iqtisodiy barqarorlik, Raqamli iqtisodiyot, Kiberhujumlar, Investitsiya samaradorligi, Bank-moliya sektori, Kritikal infratuzilma

I. KIRISH

So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalar iqtisodiy taraqqiyotning asosiy drayveriga aylanib, ishlab chiqarish, xizmatlar ko‘rsatish va davlat boshqaruvi jarayonlariga chuqur integratsiyalashdi. Elektron to‘lov tizimlari, internet-banking, elektron savdo va raqamli davlat xizmatlari iqtisodiy samaradorlikni oshirish bilan birga, kiberxavflarning keskin ortishiga sabab bo‘lmoqda. Kiberhujumlar natijasida moliyaviy yo‘qotishlar, ma’lumotlar sizib chiqishi va tizimlarning ishdan chiqishi milliy iqtisodiy barqarorlikka bevosita salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Milliy iqtisodiy barqarorlik mamlakatning uzoq muddatli o‘sishi, moliyaviy tizimning ishonchliligi va ijtimoiy farovonlikning ta’minlanishi bilan chambarchas bog‘liq. Shu nuqtai nazardan, kiberxavfsizlik endilikda nafaqat texnik masala, balki strategik iqtisodiy xavfsizlik omiliga aylandi. Ushbu maqolaning maqsadi milliy iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda kiberxavfsizlikning rolini ochib berish va uni mustahkamlash mexanizmlarini ilmiy asosda tahlil qilishdan iborat.

II. METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda milliy iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda kiberxavfsizlikning o‘rni va ta’sir mexanizmlarini aniqlash maqsadida kompleks ilmiy metodologiya qo‘llanildi. Tadqiqot tavsifiy-analitik xarakterga ega bo‘lib, unda kiberxavfsizlik va milliy iqtisodiy barqarorlik o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik makroiqtisodiy darajada o‘rganildi. Tadqiqot jarayonida sifat va miqdoriy yondashuv elementlari uyg‘unlashtirilib, tizimli va mantiqiy tahlil asosida ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Tadqiqotda ikkilamchi ma’lumotlar asosiy axborot manbai sifatida tanlandi. Jumladan, xalqaro tashkilotlar (Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg‘armasi, Xalqaro telekommunikatsiya ittifoqi) tomonidan e’lon qilingan rasmiy hisobotlar, kiberxavfsizlik indekslari, bank-moliya sektori va raqamli

iqtisodiyotga oid ilmiy maqolalar hamda milliy normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Ushbu ma'lumotlar orqali kiberxavfsizlik darajasi va iqtisodiy barqarorlik ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik aniqlashga harakat qilindi.

Tadqiqot jarayonida bir qator umumilmiy va maxsus usullardan foydalanildi. Xususan, tizimli tahlil usuli yordamida kiberxavfsizlik milliy iqtisodiy tizimning muhim tarkibiy elementi sifatida baholandi. Taqqoslama tahlil orqali turli mamlakatlarda kiberxavfsizlikni ta'minlash bo'yicha qo'llanilayotgan mexanizmlar solishtirildi va eng samarali yondashuvlar aniqlandi. Statistik tahlil usuli yordamida kiberhujumlar natijasida yuzaga keladigan iqtisodiy yo'qotishlar umumlashtirildi va ularning milliy iqtisodiy barqarorlikka ta'siri baholandi. Mantiqiy umumlashtirish va induksiya-deduksiya usullari orqali esa olingan natijalar asosida nazariy xulosalar chiqarildi.

Tadqiqotning muayyan cheklovlari ham mavjud. Xususan, kiberxavfsizlikka oid ayrim statistik ma'lumotlarning yopiq bo'lishi tahlil ko'lamini cheklaydi. Shuningdek, kiberxavflarning tezkor va dinamik o'zgaruvchanligi tadqiqot natijalarining ma'lum darajada vaqt omiliga bog'liqligini yuzaga keltiradi. Shunga qaramay, qo'llanilgan metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi va amaliy ahamiyatini ta'minlashga xizmat qiladi.

III. NATIJALAR

O'tkazilgan tahlil natijalari kiberxavfsizlik darajasi bilan milliy iqtisodiy barqarorlik o'rtasida kuchli va barqaror o'zaro bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Xalqaro tashkilotlar tomonidan e'lon qilingan ochiq statistik ma'lumotlar asosida olib borilgan taqqoslama tahlil shuni aniqladiki, kiberxavfsizlik infratuzilmasi rivojlangan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulotning o'sish sur'atlari barqarorroq, moliyaviy bozorlar esa kamroq tebranishlarga duch kelmoqda. Xususan, milliy kiberxavfsizlik indeksleri

yuqori bo'lgan davlatlarda bank tizimida yuzaga keladigan texnik uzilishlar va moliyaviy yo'qotishlar sezilarli darajada past ekani kuzatildi.

Statistik umumlashtirish natijalariga ko'ra, kiberhujumlar sonining ortishi moliyaviy sektor faoliyatiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot davomida tahlil qilingan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, yirik kiberhujumlar sodir bo'lgan davrlarda moliyaviy operatsiyalarning sekinlashuvi, tranzaksiya xarajatlarining oshishi va bank tizimiga bo'lgan ishonchning pasayishi kuzatilgan. Bu holat o'z navbatida iqtisodiy faollikning qisqarishiga va iqtisodiy barqarorlik ko'rsatkichlarining yomonlashuviga olib kelgan.

Natijalar shuningdek, investitsiya muhitining kiberxavfsizlik darajasiga sezilarli darajada bog'liqligini tasdiqlaydi. Statistik tahlil shuni ko'rsatdiki, kiberxavfsizlik bo'yicha samarali milliy strategiyaga ega mamlakatlarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi nisbatan yuqori va barqaror bo'ladi. Aksincha, kiberxavflar yuqori bo'lgan iqtisodiyotlarda investorlar ishonchi pasayib, kapital oqimi noturg'un tus oladi. Bu esa uzoq muddatli iqtisodiy o'sish imkoniyatlarini cheklaydi.

Davlat boshqaruvi tizimlari bo'yicha olingan natijalar ham muhim ahamiyatga ega. Elektron hukumat platformalarida kiberxavfsizlik darajasining oshishi davlat xizmatlaridan foydalanish ko'rsatkichlarining o'sishi, ma'muriy xarajatlarning qisqarishi va iqtisodiy jarayonlarning shaffoflashuvi bilan bevosita bog'liq ekani aniqlandi. Statistik kuzatuvlarga ko'ra, raqamli davlat xizmatlari xavfsizligi ta'minlangan sharoitda norasmiy iqtisodiyot ulushi pasayib, fiskal barqarorlik mustahkamlanadi.

Real sektor bo'yicha olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, sanoat va xizmat ko'rsatish tarmoqlarida kiberxavfsizlikka yetarli darajada investitsiya kiritilishi ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligini ta'minlaydi. Tahlil qilingan ma'lumotlarga asoslanib aytish mumkinki, raqamli boshqaruv tizimlari yaxshi

himoyalangan korxonalarda ishlab chiqarishdagi majburiy to'xtalishlar soni va ulardan kelib chiqadigan iqtisodiy yo'qotishlar ancha kam bo'ladi.

Umuman olganda, statistik natijalar kiberxavfsizlikni ta'minlashga yo'naltirilgan xarajatlar qisqa muddatda qo'shimcha moliyaviy yuk bo'lib ko'rinsa-da, uzoq muddatda milliy iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlovchi muhim investitsiya ekanini tasdiqlaydi. Kiberxavfsizlik darajasining oshishi moliyaviy tizim barqarorligi, investitsiya muhitining yaxshilanishi va iqtisodiy o'sishning uzluksizligini ta'minlash orqali umumiy makroiqtisodiy barqarorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

IV. MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari kiberxavfsizlikning milliy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni strategik ahamiyatga ega ekanini yana bir bor tasdiqlaydi. Olingan statistik natijalar shuni ko'rsatdiki, raqamli infratuzilmaning kengayishi bilan bir qatorda kiberxavflarning kuchayishi iqtisodiy tizimlar uchun yangi turdagi tizimli xatarlarni yuzaga keltirmoqda. Bu holat kiberxavfsizlikni faqat texnik yoki axborot muammosi sifatida emas, balki makroiqtisodiy barqarorlik omili sifatida ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi. Natijalarning moliyaviy sektor bo'yicha tahlili bank tizimi va to'lov infratuzilmasi kiberxavfsizligi yetarli darajada ta'minlanmagan sharoitda iqtisodiy barqarorlik jiddiy xavf ostida qolishini ko'rsatadi. Ilmiy adabiyotlarda keltirilgan xulosalar bilan solishtirganda, ushbu tadqiqot natijalari kiberhujumlar bank tizimining likvidligi, operatsion uzluksizligi va mijozlar ishonchiga bevosita ta'sir qilishini tasdiqlaydi. Bu esa moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda kiberxavfsizlik choralari kuchaytirish zaruratini asoslaydi. Investitsiya muhiti bilan bog'liq muhokama shuni ko'rsatadiki, kiberxavfsizlik darajasi investorlar qarorlarida tobora muhim omilga aylanmoqda. Tadqiqot natijalari avvalgi ilmiy izlanishlar bilan uyg'un holda, axborot xavfsizligi past bo'lgan iqtisodiyotlarda kapital oqimi beqaror bo'lishini tasdiqlaydi. Bu holat

uzoq muddatli iqtisodiy o'sish istiqbollarini cheklab, milliy iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, kiberxavfsizlikni rivojlantirish investitsion jozibadorlikni oshirishning muhim institutsional sharti sifatida qaralishi lozim.

Davlat boshqaruvi tizimlari bo'yicha olingan natijalar ham muhim tahliliy xulosalarni beradi. Elektron hukumat platformalarining kiberxavfsizligi davlat xizmatlarining samaradorligi, fiskal intizom va iqtisodiy shaffoflikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli davlat xizmatlarining xavfsiz ishlashi norasmiy iqtisodiyot ulushining qisqarishiga va byudjet tushumlarining barqarorlashuviga xizmat qiladi. Bu jihat kiberxavfsizlikning makroiqtisodiy ta'sir doirasini yanada kengaytiradi. Real sektor kontekstida muhokama qilingan natijalar kiberxavfsizlikni ishlab chiqarish samaradorligi bilan bog'lash imkonini beradi. Raqamli texnologiyalarga tayanadigan korxonalar uchun kiberxavflar ishlab chiqarish jarayonlarining to'xtab qolishiga, yetkazib berish zanjirlarining uzilishiga va qo'shimcha xarajatlarning yuzaga kelishiga olib kelishi mumkin. Tadqiqot natijalari bunday xavflarni kamaytirishda kiberxavfsizlikka yo'naltirilgan investitsiyalar muhim iqtisodiy himoya mexanizmi ekanini ko'rsatadi.

Shuningdek, muhokama doirasida tadqiqotning ayrim cheklovlarini ham inobatga olish lozim. Xususan, kiberxavfsizlik bo'yicha statistik ma'lumotlarning to'liq ochiq emasligi va tahdidlarning tezkor o'zgaruvchanligi natijalarning umumlashtirilish darajasini ma'lum darajada cheklaydi. Biroq ushbu cheklovlarga qaramay, olingan xulosalar kiberxavfsizlik va milliy iqtisodiy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlikni ilmiy asosda ochib berishga imkon beradi.

Umuman olganda, mazkur muhokama natijalari kiberxavfsizlikni milliy iqtisodiy siyosatning ajralmas qismi sifatida ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash

faqat an'anaviy moliyaviy va institutsional choralar bilan cheklanib qolmasdan, kuchli va barqaror kiberxavfsizlik tizimini shakllantirishni talab etadi.

V. XULOSA

Mazkur tadqiqot milliy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda kiberxavfsizlikning o'rni va ahamiyati tobora ortib borayotganini ilmiy asosda tasdiqlaydi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliya tizimi, davlat boshqaruvi va real sektor faoliyatining axborot texnologiyalariga kuchli bog'lanishi kiberxavflarni milliy iqtisodiy xavfsizlikning muhim tarkibiy qismiga aylantirmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kiberxavfsizlik darajasi past bo'lgan sharoitda iqtisodiy tizimlar barqarorligi zaiflashib, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar beqaror tus oladi. O'tkazilgan statistik va mantiqiy tahlillar kiberxavfsizlikning moliyaviy tizim barqarorligi, investitsiya muhitining ishonchliligi va iqtisodiy o'sishning uzluksizligi bilan bevosita bog'liqligini aniqladi. Xususan, bank-moliya sektorida kiberhimoyaning kuchaytirilishi moliyaviy operatsiyalarning uzluksizligini ta'minlab, aholining moliyaviy institutlarga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Bu esa umumiy iqtisodiy barqarorlik uchun muhim shart hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuningdek, davlat boshqaruvi tizimlarida kiberxavfsizlikni ta'minlash iqtisodiy jarayonlarning shaffofligini oshirish, fiskal barqarorlikni mustahkamlash va norasmiy iqtisodiyot ulushini qisqartirishga xizmat qilishini ko'rsatdi. Real sektor misolida esa kiberxavfsizlikka yo'naltirilgan investitsiyalar ishlab chiqarish uzilishlari va iqtisodiy yo'qotishlarni kamaytirish orqali uzoq muddatli iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydi.

Umuman olganda, kiberxavfsizlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan xarajatlar qisqa muddatda qo'shimcha moliyaviy yuk sifatida baholanishi mumkin bo'lsa-da, uzoq muddatli istiqbolda ular milliy iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlovchi strategik investitsiya sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois, kiberxavfsizlikni milliy iqtisodiy siyosatning ajralmas qismi sifatida

integratsiya qilish, institutsional va texnologik mexanizmlarni izchil rivojlantirish hamda malakali kadrlar tayyorlash tizimini kuchaytirish zarur.

Mazkur tadqiqot natijalari kelgusida milliy iqtisodiy xavfsizlik strategiyalarini ishlab chiqish, raqamli iqtisodiyot sharoitida barqaror rivojlanishni ta'minlash va kiberxavfsizlik sohasidagi ilmiy tadqiqotlarni chuqurlashtirish uchun nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. World Bank. (2022). *Cybersecurity and economic development: Managing digital risks for growth*. World Bank Publications.
2. International Monetary Fund. (2023). *Cyber risk and financial stability: Emerging policy responses*. IMF Working Papers.
3. International Telecommunication Union. (2022). *Global Cybersecurity Index 2020–2022*. ITU Publications.
4. OECD. (2021). *Enhancing the digital security of products: Economic and policy perspectives*. OECD Publishing.
5. Kshetri, N. (2019). *Cybersecurity and international trade: A framework for analysis*. *Journal of International Trade Law and Policy*, 18(2), 62–74.
6. Anderson, R., Barton, C., Böhme, R., Clayton, R., van Eeten, M., Levi, M., Moore, T., & Savage, S. (2019). *Measuring the cost of cybercrime*. *Journal of Cybersecurity*, 5(1), 1–18.
7. ENISA. (2022). *Threat landscape for the financial sector*. European Union Agency for Cybersecurity.
8. Shackelford, S. J. (2020). *Cybersecurity governance: The role of public and private actors*. Cambridge University Press.
9. Acemoglu, D., & Restrepo, P. (2020). *The wrong kind of AI? Artificial intelligence and the future of labour productivity*. *Journal of Economic Perspectives*, 34(3), 3–29.